

B I L I S O M E D N A M I

*Manica Maver***JANKO LAVRIN –
AMBASADOR SLOVENSKE
KULTURE V SVETU****UVOD**

Profesor, pisatelj, časnikar in prevajalec Janko Lavrin je ena najzanimivejših osebnosti med Slovenci, ki so živeli zunaj matične domovine (in mogoče celo med Slovenci doma). Rodil se je v Beli krajini leta 1887, torej v času, ko je Slovenija bila še del Avstro-Ogrske. Po končani gimnaziji je študij nadaljeval v carski Rusiji. Tam se je kar dobro znašel in ker mu politika habsburške monarhije ni bila pogodu, se je odločil, da v Rusiji tudi ostane. V duhu pa Slovenije ni nikoli zapustil, ampak se je trudil, da bi Slovenijo, predvsem pa slovensko literaturo predstavil Rusom. Med prvo svetovno vojno ga je časopis *Novoje vremja*, pri katerem je bil Lavrin zaposlen, poslal na balkansko fronto, od koder je poročal o vojnem dogajanju na Balkanu. Skupaj s srbsko vojsko je doživel dramatičen umik preko Albanije, med katerim je bil tudi ranjen. Medtem je v Rusiji izbruhnila revolucija, časopis *Novoje vremja* je propadel in Lavrin se je odločil, da se zaenkrat zaradi političnega položaja ne vrne v Peterburg, ampak gre v Anglijo. Tu je potem ostal vse življenje. Postal je profesor ruske književnosti v Nottinghamu, hkrati pa ni nikoli pozabil na svojo domovino. Pogosto se je vračal v Slovenijo, kjer je imel še sorodnike. Kot prej v Rusiji je zdaj pisal članke o slovenski literaturi za angleške časopise in revije ter prevajal slovenske avtorje v angleščino. Poleg tega ima tudi zaslugo, da je pridobil marsikaterega Angleža, da je začel prevajati slovensko literaturo. Med njimi naj omenim Lavrinovega prijatelja Harryja Leeminga, ki je na njegovo spodbudo prevedel Cankarjevo *Hišo Marije Pomočnice* in Grumov *Dogodek* v mestu Gogi. Janko Lavrin je delal in pisal do konca svojega dolgega življenja. Umrli je avgusta 1986, star čez 99 let.

JANKO LAVRIN O SLOVENSKI KNJIŽEVNOSTI

V letih, ko je Lavrin živel in deloval v Rusiji, je za revijo *Slavjanskij mir* napisal nekaj člankov o slovenski književnosti oziroma o nekaterih slovenskih književnikih, ki so mu bili posebno pri srcu. Z veliko ljubeznijo je pisal o Antonu Aškercu. Za Slavjanskij mir je ocenil Aškerčevo zbirko *Akropolis in piramida* in obenem izkoristil priložnost, da spregovori tudi na splošno o tem pesniku.¹ V članku sicer z žalostjo ugotavlja, da so zadnje pesnikove stvaritve zaradi tendenčnosti izgubile nekaj svoje umetniške moči. Vseeno pa je zanj Aškerc najboljši sodobni pesnik: »Aškerc je pri Slovencih prvi borec za idejno svobodo, glasnik družbene in individualne svobode, neustrašen tako v pesmih kot v življenju.« Po njegovem Aškerc pripada rodu slovenskih umetnikov, ki je zrasel pod vplivom »z velikim kritičnim čutom obdarjenega Frana Levstika«. V ta rod je poleg Aškerca uvrščal še Stritarja, Jurčiča, Tavčarja, Kersnika in Gregorčiča. Najbolj nadarjena med njimi sta po njegovem bila »pasivni, nenavadno nežni in globoki, ves z žalostjo prežeti lirik Simon Gregorčič in njemu enakovredni partner – bojeviti, dejavni in volje do življenja polni epik Anton Aškerc«. V njunih usodah je veliko skupnega: oba sta bila duhovnika, oba sijajna pesnika. Toda Gregorčiča so razmere strle, Aškerc pa je pretrgal zvezo s katoliško Cerkvijo in stopil v vrste tistih, ki se »v imenu prosvete, demokracije, svobode besede in vesti« borijo proti zao-stalosti in nazadnjaštvu. Opozarjal je na socialno noto pesnikovih balad, v katerih opeva slovenske kmete in njihov boj »za staro pravdo«, slovenske reformatorje-protestante, vstaje slovanskih narodov proti turškemu zatiranju. Lavrin je bil prepričan, da »Aškercu pripada eno prvih mest na slovenskem Par-nasu«, zlasti pa je poudarjal Aškerčevo predanost ideji slovanske edinosti in njegovo ljubezen do Rusije.

Posebno navdušen je bil nad Ivanom Cankarjem, ki mu je zato posvetil članek, v katerem ga je z največjo ljubeznijo predstavil ruskemu bralcu. Članek, ki ima naslov *Ivan Cankar*, je izšel kar v dveh delih². Lavrinov članek je bil napisan ob upoštevanju Cankarjevih zgodnejših del. Pozdravljal je nastop tega velikega talenta v slovenski književnosti in temeljito raziskoval njegovo delo. »Ivan Cankar,« je pisal Lavrin, »je sin majhnega naroda, vendar ni njeg-ov tipični predstavnik, v njem je posebljen najsilnejši protest tega naroda in v tem je glavni njegov pomen.« Primerjal je vlogi Cankarja in Prešerna in je bil prepričan, da Cankarjev nastop pomeni začetek novega obdobja v slovenski književnosti. »Skoraj vsa novejša slovenska literatura – to je Ivan Cankar. V tem trenutku je najbolj oster in jedek satirik, neusmiljen in krut razkrinkovalec, najboljši stilist, najbolj prefinjen psiholog in globok mislec.«

¹ Slavjanskij mir, St. Peterburg 1910, št. 1, str. 35.

² Slavjanskij mir, St. Peterburg 1908, št. 1, str. 31; št. 2, str. 28.

Cankar po Lavrinovem mnenju zasmehuje nesmiselno filistrsko življenje slovenskega meščanstva, trga maske z obrazov »častitljivih licemercev, ki pod zastavo vere ali rodoljubja skrivajo svoje kremlje, v resnici pa »s svojo dobrosrčnostjo« revnemu ljudstvu izsesavajo kri.« Vsi njegovi junaki so zaslanjani ljudje, slabotneži, ki propadejo v boju, ker imajo svetle sanje, nimajo pa moči, da bi jih uresničili. »Ivan Cankar,« je ugotavljal Lavrin, »je nežna sodobna duša, ki globoko občuti disharmonijo med notranjim in zunanjim življenjem, med upanji in sanjami ter možnostjo; burna, nemirna duša, ki si želi poleta in ki hrepeni po višjih oblikah življenja.« Naj omenim, da članku o Cankarju priznavajo visoko vrednost tudi sodobni ruski literarni zgodovinarji. Tako je J. Beljajeva napisala: »Savinove³ ugotovitve so globoke in točne; pravilno nam predstavljajo zgodnje Cankarjeve stvaritve in nam hkrati kažejo perspektive za naše nadaljnje preučevanje tega izrazitega in samobitnega besednega umetnika.«⁴

V Angliji je nato Lavrin manj pisal o slovenski književnosti. Kot poklicni literarni kritik je namreč čutil, da mu manjka primerna izobrazba, da bi strokovno pisal o slovenski književnosti. Vseeno pa si je zelo prizadeval, da bi slovensko umetnost spoznali v angleškem svetu in je zato nagovarjal literarne kritike iz Slovenije, da bi napisali oceno ali esej o kakem slovenskem avtorju ali delu za *The Slavonic Review* ali kako drugo revijo, pri kateri je tudi sam sodeloval. Ko je pisal članke o ruski književnosti za *Encyclopoedia Britannica*, so ga prosili, če bi napisal tudi članke o slovenski literaturi. On je odklonil, vendar se je vseeno zavzemal za to, da bi v enciklopediji izšli tudi članki o slovenski umetnosti in je dal uredniškemu odboru enciklopedije ime Božidarja Borka in Antona Slodnjaka, češ da bi eden od njiju lahko napisal te članke.⁵

Vseeno se Lavrin ni mogel popolnoma izogniti pisanju o slovenski literaturi. Tako je na primer za *The New Catholic Encyclopoedia* sam prispeval članke o slovenskih avtorjih, ker ni dobil nikogar, ki bi jih napisal in ni želel, da bi zaradi tega izpadli iz enciklopedije.⁶

Treba pa je tu omeniti predvsem dva eseja o dveh velikih slovenskih književnikih, ki ju je Lavrin napisal za angleške bralce. Prvi od teh je esej, ki ga je Lavrin napisal o Prešernu za *The Slavonic Review*.⁷ Esaj *France Prešeren, 1800–1849* je nastal ob izidu izbora Prešernovih poezij v angleškem prevodu, ki jih je izdal Janko Lavrin skupno z Antonom Slodnjakom.⁸ Ob tej priložnosti je londonska univerza priredila tudi razstavo o

³ Lavrinov članek je podpisan Lev Savin.

⁴ Iskra Čurkina, Rusko-slovenski kulturni stiki, Slovenska matica, Ljubljana 1995, str. 202.

⁵ Glej Lavrinovo pismo Božidarju Borku, London, 30. marca 1964.

⁶ Glej Lavrinovo pismo Božidarju Borku, London, 29. decembra 1964.

⁷ *The Slavonic Review*, London 33 (1954), str. 304.

⁸ France Prešeren, Selection of Poems, Blackwell, Oxford 1954.

Prešernu in Lavrin je ob otvoritvi razstave imel predavanje o slovenskem pesniku. Esej, ki je objavljen v *The Slavonic Review*, je prav to predavanje. Predavatelj se je dobro zavedal, da je težko govoriti o Prešernu občinstvu, ki ve malo ali nič o Sloveniji, kaj šele o slovenskem jeziku in slovenski poeziji. Zato najprej v nekaj besedah opiše zgodovino Slovencev od naselitve do Prešernovih časov. Lepo predstavi Trubarjev čas, ko se je slovenska narodna zavest začela prebujati. Nato na kratko omenja protireformacijo, dlje pa se ustavi pri razsvetljenstvu in pomenu Zoisovega krožka. Glede zgodovinskega ozadja poudarja pomen, ki ga je imelo obdobje Ilirskih provinc, ko je Ljubljana postala glavno mesto in je slovenščina dobila svoje mesto v šolah in revijah. Poraz Napoleona in vrnitev slovenskih dežel pod Avstrijo je bil po Lavrinovem mnenju za Slovence velik korak nazaj. V času Metternichovega absolutizma so se že pokazali prvi znaki protesta podrejenih narodov avstrijskega cesarstva. To pa je bil čas, ko je živel Prešeren. Tako Lavrin preide k pesniku. Na začetku ga primerja z njegovim ruskim sodobnikom Puškinom, ki je bil angleškemu občinstvu gotovo bolj poznan kot Prešeren. Puškin je v svoji poeziji združil vse zahodne oblike poezije s tipično ruskim duhom in značilnostmi ruskega jezika. Podobno je v slovenski poeziji naredil Prešeren, le da je bila njegova naloga težja, ker praktično ni imel predhodnikov. Lavrin se nato osredotoči na Prešerna in na njegovo življenje: v članku omenja njegove največje prijatelje, od Čopa do Smoleta in Korytka. Precej se ustavi pri Prešernovi ljubezni do Primicove Julije, ki je po njegovem globoko zaznamovala Prešernovo življenje. V svoji poeziji Prešeren po Lavrinovem mnenju ni bil le romantik, bil je obenem romantik in klasik, njegova poezija pa vsebuje tudi elemente realizma in renesanse. Avtor eseja pravilno ugotavlja, da je velika Prešernova zasluga v tem, da je nadoknadil zaostanek, ki ga je imela slovenska književnost v primerjavi z evropsko književnostjo. Sicer pa Lavrin Prešernovo poezijo obravnava kot odsev pesnikovega življenja in stalno poudarja povezavo med obema. Avtor se v svojem eseju dotakne tudi kulturnih problemov in dogodkov dobe, kot je na primer črkarska pravda in ilirsko gibanje. Na koncu eseja je omenjen še vpliv, ki ga je Prešeren imel na kasnejšo slovensko literaturo. Lavrin dobro pozna slovensko literarno kritiko tega obdobja, saj omenja razne kritike, ki so se ukvarjali s Prešernom. V eseju oziroma predavanju je tudi veliko citatov Prešernove poezije v angleškem prevodu (vsi prevodi so vzeti iz njegove zbirke, ki je ravnokar izšla), tako da si je občinstvo lahko ustvarilo vtis o Prešernovi poeziji, pa čeprav samo v prevodu.

Drugi esej pa je Lavrin namenil avtorju, ki mu je bil posebno pri srcu že od mladih let, to je Ivanu Cankarju. Eseg je objavil v svoji knjigi *Aspects of Modernism*, to je zbirka esejev o evropskih pisateljih, ki so živeli in ustvarja-

li na koncu prejšnjega in na začetku tega stoletja.⁹ Večina esejev je bila že prej objavljena v revialnem tisku, esej o Cankarju pa je bil prvič objavljen v tej knjigi. Esaj nosi naslov *The Conscience of a Small Nation* (Zavest malega naroda). Avtor svoje razmišljanje začenja z bolj splošno mislijo, da je za sodobno Evropo značilno predvsem to, da se začenjajo uveljavljati mali narodi, ne samo na političnem področju, ampak tudi v kulturi. Nato omenja celo vrsto majhnih narodov, ki so v zadnjih letih kaj dosegli na kulturnem področju. Lavrin nato izrazi domnevo, da je morda prednost malega naroda v tem, da je premajhen, da bi njegova dela postala komercialna. Ker je narod majhen, ne more računati na kvantiteto in se torej bori za kvaliteto. Po Lavrinovem mnenju sta se pri Slovencih vsaj dva avtorja povzpela na evropsko raven, to sta Prešeren in Cankar. Predvsem Cankar je že zbudil zanimanje v Evropi in je bil preveden v razne jezike. Avtor eseja nato analizira razloge, zakaj je Cankar pomemben. Tu ponovi marsikatero misel, ki jo je skoraj trideset let prej izrazil v *Slavjanskem miru*. Vendar pa je članke za rusko revijo pisal v času, ko je bil Cankar še živ in še ni napisal vseh svojih del. Lavrin poudarja predvsem dejstvo, da se je Cankar lotil praktično vseh možnih žanrov in da je v vseh dosegel nadpovprečne rezultate. Nato angleškemu bralcu predstavi vsa glavna Cankarjeva dela. Ustavi se tudi pri Cankarjevem odnosu do svoje domovine. Ta veliki slovenski pisatelj je namreč po njegovem napisal nekaj najlepših hvalnic slovenski zemlji in slovenskemu človeku. Obenem pa je bil verjetno najbolj neusmiljen v svoji satiri proti napakam slovenskega človeka, njegovi hinavščini in filistrstvu. Poudarja pa, da tli tudi na dnu še tako hude kritike Cankarjeva velika ljubezen do slovenskega naroda.

Na koncu je treba omeniti Lavrinove spremne študije k angleškim prevodom slovenske proze in poezije. Tako je že leta 1930 napisal spremno študijo k angleškemu prevodu Cankarjevega *Hlapca Jerneja*. Na začetku avtor eseja spregovori o Cankarju nasplošno in ta del je skoraj dobesedno povzel po eseju o Cankarju, ki ga je vključil v knjigo *Aspects of Modernism*.¹⁰ Vendar pa se na tem mestu dlje ustavi pri Hlapcu Jerneju. Ta Cankarjev junak po Lavrinovem mnenju ni zgolj socialni upornik, avtorja bolj zanima njegova zgodba v narodno političnem kontekstu. Zapisal je celo drzno domnevo, da naj bi bil požar ob koncu novele vizija razpada habsburške monarhije. Naj omenim, da je prav zaradi te Lavrinove interpretacije njegovo oceno registrirala in upoštevala tudi literarna kritika v Sloveniji. Tako ga v svoji Tipologiji Cankarjeve proze citira France Bernik: »Kako široko, v skrajni doslednosti neomejeno je simbolično branje novele, kaže Lavrinova razlaga Hlapca Jer-

⁹ J. Lavrin, *Aspects of Modernism*, Stanley Nott, London 1935.

¹⁰ Glej prejšnjo stran.

neja. (...) Požig Sitarjeve domačije naj bi bila pisateljeva preroška napoved propada avstro-ogrske monarhije.«¹¹

Lavrin je napisal tudi krajšo zgodovino slovenske književnosti, ki jo je objavil kot uvod v antologiji slovenske poezije, ki jo je izdal z Antonom Slodnjakom.¹² Ta uvod je odličen sintetičen pregled slovenskega slovstva. Lavrin je znal strniti v 21 strani vse bistvene trenutke slovenske književnosti, od reformacije do najnovejših oblik sodobnega pesništva (ker je antologija namenjena poeziji, se Lavrin dlje ustavi pri pesniškem ustvarjanju). V študiji nato avtor posebej obravnava vse vidnejše predstavnike slovenske poezije, od Valentina Vodnika do Nika Grafenauerja. Seveda je spremna študija prekratka, da bi se avtor lahko na dolgo zadržal pri vsakem pesniku. Vendar pa je Lavrin v svojih kratkih oznakah znal zajeti bistvo poezije vsakega ustvarjalca. Naj povem, da avtor v uvodu omenja, da je slovensko literarno ustvarjanje živo tudi v zamejstvu, tako v Italiji kot v Avstriji. Mogoče je edina pomanjkljivost uvoda v tem, da ne omenja zdomske književnosti in pa morda Balantiča, vendar je to razumljivo, saj so bili ti avtorji takrat povsem zamolčani tudi v Sloveniji.

Podoben uvod je Lavrin napisal tudi za antologijo modernega jugoslovanskega pesništva.¹³ Avtor takoj na začetku pove, da Jugoslavijo sestavljajo različni narodi z različno zgodovino. »Jugoslovanski narodi so si jezikovno sorodni, vendar imajo različno zgodovino, različno kulturno tradicijo, različne veroizpovedi in celo različno mentaliteto.«¹⁴ Avtor nato na kratko povzema zgodovino vsakega naroda. Zatem preide h književnosti oziroma k modernemu pesništvu in tudi tu obravnava vsak narod posebej. Žal je uvod prekratek, da bi lahko dal izčrpno sliko modernega ustvarjanja vseh narodov Jugoslavije. Tako se nam večkrat zdi, da avtor le našteva imena raznih pesnikov in nam o njih ne pove veliko. Najboljši del študije je prav gotovo zgodovinski del, ki je bil med drugim za angleške bralce zelo potreben, saj verjetno marsikdo ni niti vedel, da ne obstaja jugoslovanski narod, ampak da je bila Jugoslavija sestavljena iz več narodov.

JANKO LAVRIN KOT PREVAJALEC

Že v prvih letih v Rusiji si je Lavrin želel, da bi Rusi čimbolje spoznali in vzljubili slovensko umetnost. Zato ni naključje, da je za *Slavjanskij mir* začel prevajati Cankarjeva dela. Tako je že v prvi številki revije izšel prvi del

¹¹ France Bernik, *Tipologija Cankarjeve proze*, Cankarjeva založba, Ljubljana 1983.

¹² *The Parnassus of a Small Nation*, Calder, London 1957.

¹³ *An Anthology of Modern Yugoslav Poetry*, Calder, London 1962.

¹⁴ Prav tam, str. 17.

Cankarjeve *Hiše Marije Pomočnice* (V dome Marii Zastupnici), ki je v nadaljevanjih izhajala čez cel letnik.¹⁵ V ruskem prevodu je Lavrin moral izpustiti večji del osmega poglavja, ker je to zahteval pisatelj, ki ga je prevajalec pismensko redno obveščal o svojem delu. To se ujema s Cankarjevo izjavo v *Obiskih* Izidorja Cankarja.¹⁶ Lavrin je bil prvi prevajalec Cankarja v ruščino¹⁷ in njemu je sledilo več prav gotovo boljših prevajalcev. Vendar pa je bilo njegovo pionirsko delo prav gotovo pomembno, saj so z njegovo pomočjo Rusi lahko Cankarja spoznali praktično hkrati kot Slovenci. Imel je velike načrte, hotel je izdati posebno knjigo Cankarjeve proze v ruskem jeziku, sam je črtice in novele že odbral in prevedel, žal pa mu je svetovna vojna natis onemogočila.¹⁸

V Angliji je nato Lavrin v glavnem prevajal poezijo. Če se je v ruskih letih največ ukvarjal s Cankarjem, je v Angliji največ prevajal Prešerna. Poleg tega so izšli njegovi prevodi izbranih pesmi Alojza Gradnika, Otona Župančiča in Mateja Bora. Po njegovi zaslugi pa sta izšli tudi dve antologiji, ena namenjena slovenski poeziji, druga pa modernemu jugoslovanskemu pesništvu, za kateri je sam prispeval večino prevodov.

S prevajanjem v angleščino se je začel ukvarjati predvsem po upokojitvi in lahko bi rekli, da je to postal njegov drugi poklic. Pri prevajanju in urejanju prevodov slovenske poezije je tesno sodeloval z Antonom Slodnjakom. Lavrinovo prevajalsko delo je bilo skrbno in natančno, o tem priča živahna korespondenca med njim in Slodnjakom, kjer Lavrin redno obvešča ljubljanskega kolego o svojih prevodih, popravkih v njih, sprašuje ga za nasvete in pomoč, obenem ga obvešča tudi o delu drugih prevajalcev slovenske poezije. Naj omenim, da je večino prevajalcev privabil k sodelovanju prav Lavrin, ki pa se ni omejil samo na to: vse prevode angleških sodelavcev je skrbno pregledoval in popravljaj, včasih celo do take mere, da bi prevod lahko sam podpisal. Tako na primer v enem od svojih pisem pravi Slodnjaku, da sta prejšnjega dne s Pintom pet ur predelovala in popravljala prevod *Sonetnega venca*, prevod pa nosi v knjigi samo podpis V. de S. Pinto.¹⁹ Lavrinu je namreč bilo veliko do tega, da bi slovensko poezijo prevajali Angleži, ne samo zato, da bi jo sami spoznali, ampak tudi zato, da bi jo približal angleškim

¹⁵ Slavjanskij mir, St. Peterburg 1908.

¹⁶ Izidor Cankar, *Obiski*, Knjižnica Kondor, Ljubljana 1960, str. 9. Tu Cankar pravi: »Eno knjigo so mi popolnoma narobe, napak in hudo razumeli. To je bila Hiša Marije Pomočnice. Pri njej sem imel kot studenec čisto misel. Ravno zato me je tista kritika ujezila, dasi je treba sicer velikih literarnih škan-dalov, preden pridem v jezo. Ideja Hiše ni svinjarska, ampak tragična: štirinajst bolnih deklet, ki čakajo v smrti življenja in zdravja. En pasus je tak, da bi ga vdrugič ne napisal več, ker je nepotreben in dvoumen. Zato sem v ruskem prevodu prepovedal tiste strani in v češkem tudi. Pri Slovencih pa naj ostane! Ravno zato, ker so slovenski narodnjaki, frakarji in fijakarji željni pohujšanja, naj ga imajo.«

¹⁷ Pravzaprav je verjetno prvi Cankarjev prevajalec nasploh.

¹⁸ Dušan Moravec, Janko Lavrin 1887–1986, *Sodobnost*, Ljubljana 34 (1986), str. 857.

¹⁹ Lavrinovo pismo Antonu Slodnjaku, London, oktober 1953.

bralcem: če jo prevajajo angleški prevajalci, pomeni, da slovenščina ni tako eksotičen jezik.

Seveda ni treba posebej poudariti, da je prevajanje poezije zelo zahtevno, saj je treba prevajati ne samo vsebino pesmi, ampak tudi obliko, ritem in rimo. Vsak jezik ima svoje značilnosti, zaradi katerih mu je bližji ta ali oni ritem, v prevodu pa lahko isti ritem postane banalen ali izumetničen. Vsega tega se je Lavrin zelo dobro zavedal in se je zato pri prevajanju lotil samo takih pesmi, ki so se mu zdele prevedljive v angleški jezik. V intervjuju za *Tedensko tribuno* pravi: »Za Krst pa ne morem dobiti primerne prevajalca. To bi namreč bilo zelo zahtevno delo. Uvod na primer je čudovit, toda v angleščino praktično neprevedljiv, ker terca rima ni v duhu angleškega jezika. A vsaka pesnitev mora biti prevedena tako, kot da bi jo pesnik sam pisal v angleščini.«²⁰ Prevajalec je torej pred zelo težko nalogo: skoraj neizbežno je, da bo pesem izgubila nekatere lastnosti originala.

Angleški jezik je v glavnem sestavljen iz kratkih besed, veliko je enozložnic. Tako je Lavrin večkrat v zadregi, ker je verz v prevodu veliko krajši od verza v izvirnem jeziku. Zato večkrat dodaja besede, ki jih v izvirniku ni. Poglejmo na primer prvi verz Prešernove *Nezakonske matere* v originalu in v Lavrinovem prevodu:²¹

Kaj pa je tebe treba bilo

What was the need of you, little one

Če primerjamo oba verza, vidimo, da se metrično popolnoma ujemata. Ko pa je Lavrin prevedel verz iz slovenščine, je dobil krajši verz kot v izvirniku, saj so vse angleške besede tega verza enozložnice. Zato je verzu dodal še besedi *little one* (moj mali), ki jih pri Prešernu ni.

Nekaj podobnega se dogaja tudi v njegovem prevodu 5. pesmi iz Gradnikovega cikla *De Profundis*:²²

O noči, noči v pomladi!

Sle so sikale ko gadi,
nisem bila mrzla skala.

²⁰ Martin Žnideršič, Ambasador naše kulture, *Tedenska tribuna*, Ljubljana, 18. julija 1961.

²¹ France Prešeren, *Selection of Poems*, Blackwell, Oxford 1954; objavljeno tudi v razširjenih izdajah: F. Prešeren, *Poems*, Calder, London 1963 in 1969.

²² Alojz Gradnik, *Poems*, John Calder, London 1964.

*O those nights, the nights of spring!
Lusts like snakes would hiss and sting;
nor was I as cold as stone.*

Podčrtanih besed ni v slovenskem tekstu. V glavnem Lavrin ni spremenil pomena pesmi, čeprav pri njem gadi postanejo kače, ki pa ne samo sika-jo, ampak tudi pikajo. V zadnjem verzu je metaforo spremenil v komparacijo (»nisem bila mrzla skala« prevede »nisem bila **kot** mrzla skala«).

Druga razlika med angleškim in slovenskim jezikom je ta, da je v angleščini vrstni red manj fleksibilen kot v slovenščini: osebek, ki se ga v angleščini nikoli ne sme izpustiti, stoji vedno na prvem mestu v stavku. Zaradi tega so lahko včasih tudi najbolj preprosti verzi težko prevedljivi. Prvi verz pesmi *Poslednja minuta* Jožeta Udoviča se glasi:

Pred puškami stojim

Dobesedni prevod verza bi se glasil:

I stand in front of the rifles

Veliko bolje pa se glasi Lavrinov angleški prevod, ki pravi:²³

Twelve rifles aim at me,

kar bi po slovensko bilo »dvanajst pušk meri vame«. Vendar bi lahko ostal bolj zvest izvirniku in vseeno ohranil slovenski metrum, če bi namesto besede *twelve* vstavil *the*, ki ga v slovenščino ne prevajamo.

Vsekakor je treba Lavrinu priznati, da ima res odlično uho za ritem. Zato je skušal v prevodu, če se je le dalo, ohraniti isti verz kot v izvirniku. Hkrati pa se je zavedal, da ritem, ki je v enem jeziku primeren, ni nujno primeren tudi za jezik, v katerega se prevaja. Angleški jezik ima najraje jamb-ski verz in vsi veliki angleški pesniki, od Shakespeara do Wordswortha ali Keatsa, so pisali v tem verzu. Tega se je Lavrin dobro zavedal in zato je veliko njegovih prevodov napisanih prav v jambskem verzu. Če pa se mu je slovenski verz zdel primeren tudi za angleški prevod, je včasih prevajal vsebino manj dobesedno, da bi lahko ohranil isti ritem.

Poglejmo kot primer prvo kitico Prešernove *Zdravljice*:²⁴

²³ The Parnassus of a Small Nation, Calder, London 1957. Druga razširjena izdaja: Državna založba Slovenije, Ljubljana 1965.

²⁴ France Prešeren, Poems, John Calder, London 1963. Zdravljica je izšla tudi v prejšnji izdaji knjige, vendar jo je za to izdajo prevajalec nekoliko predelal.

Spet trte so rodile,
 prijat' lji, vince nam sladko,
 ki nam oživlja žile,
 srce razjasni in oko,
 ki utopi
 vse skrbi,
 v potrtih srcih up budi.

*The vintage, friends is over,
 And here sweet wine makes, once again,
 Sad eyes and hearts recover,
 Puts fire into every vein,
 Drowns dull care
 Everywhere
 And summons hope out of despair.*

V tej poeziji je Lavrin glede ritma tako zvest izvirniku, da bi lahko brez težav *Zdravljico* prepevali v njegovem prevodu in ne bi bilo v nobeni uglasbitvi nobene note preveč ali premalo. Vsebina pa je včasih kar precej drugačna. Slovenski prevod njegovega teksta bi se glasil nekako takole: »Prijetelji, trgatav je končana in sladko vince nam zopet ozdravlja žalostne oči in srca, daje ognja vsaki žili, povsod utopi dolgočasne skrbi in prikljče upanje iz obupa.«

Lavrin je veliko bolj zvest vsebini izvirnika, ko prevaja pesmi, napisane v prostem verzu. To je razumljivo, saj ga v teh verzih ne omejuje metrična shema. In vendar so pri njem tudi ti verzi zelo ritmični in tudi glede ritma podobni originalu. Morda je eden najboljših Lavrinovih prevodov Borov cikel pesmi *Šel je popotnik skozi atomski vek*, saj je tu znal združiti zvestobo originalnemu tekstu in pa primernost izraza v angleščini. Kot primer bom navedla zadnjo pesem tega cikla:²⁵

*Šel je popotnik skozi atomski vek
 A Wanderer went through the atom age
 in se znašel na meji
 and reached the frontier
 med Biti in Ne biti.
 of Being and Non-Being.*

²⁵ Prvič je bil prevod objavljen v reviji Adam International Review, London 37 (1957), št. 278–279. Nato v knjižni obliki: Matej Bor, *A wanderer went through the Atom Age*, Adam Books, London 1961; ponatis: Državna založba Slovenije, Ljubljana 1970.

Naslonil se je na rampo,
He leaned against the barrier,
takšno, kakršne so rampe na vseh mejah,
such as barriers are on any frontier,
in se zazrl tja čez,
and gazed across,
čakajoč,
waiting
da mu prineso potni list.
for someone to bring his passport.
Tostran se je sprehajal stražar,
On this side there walked a sentry,
takšen, kakršni so vsi stražarji na mejah,
just like any sentry on any frontier,
samo da je imel na obrazu kirurško masko,
only that his face was covered with a surgeon's mask;
onstran pa se je sprehajal stražar,
and on the other side there walked a sentry,
takšen, kakršni so vsi stražarji na mejah
just like any sentry on any frontier,
samo da ni imel oči.
only that he had no eyes.
Popotnik je strmел v tiste oči,
The wanderer gazed into those eyes
ki niso bile oči,
which were not eyes
temveč dve votlini,
but only sockets,
in zdelo se mu je,
and it seemed to him
da gleda skoznje v nebo,
as though through them he saw the sky
polno zvezd.
full of stars.
In ko so mu prinesli potni list
But when they brought him his passport
in se je rampa vzdignila,
and the barrier was raised,
je pobral kovček,
he took up the case
v katerem je nosil svoje življenje,

in which he carried his own life,

in stopil tja čez.

and stepped across.

Stražar pa je snel kirurško masko

The sentry took off his surgeon's mask

in prižgaje cigareto rekel:

and, lighting a cigarette, said:

Škoda, bil je še mlad.

»Pity, he was so young.«

Glede rime naj povem, da se v Lavrinovih prevodih rimajo isti verzi kot v slovenskem tekstu.²⁶ Tako na primer tudi v Prešernovih sonetih ohranja rimo abba abba cdc dcd, medtem ko je verjetno Angležu bližja rima abab cdcd efef gg.²⁷ To pa ni tako čudno, saj tako obliko naroča dvodelna vsebina Prešernovih sonetov, medtem ko angleški sonet razvija misel čez cel sonet in nato sporočilo izrazi v zaključnem distihu.

Glede izbora poezij, ki so našle mesto v njegovih knjigah s prevodi, sem že povedala, da ni vedno izbiral najboljših ali najbolj reprezentativnih del nekoga avtorja, ampak je izbiral pesmi, za katere je čutil, da jih lahko primerno prevede. Vseeno je večino pesnikov primerno predstavil tujemu bralcu. Mogoče je pomanjkljivost knjižnih izdaj njegovih prevodov v tem, da ni ob angleškem prevodu tudi slovenskega izvirnika, da bi si lahko angleški bralec ustvaril tudi idejo, kakšna je pesem v originalu. Tako bi na primer pri Sonetnem vencu lahko videli akrostih *Primicovi Julji*, ki se je v angleškem prevodu izgubil.

Naj omenim, da je preko Lavrinovih prevodov slovenska poezija našla pot ne samo v angleški svet, ampak celo v indijski. Tako je profesor Chattergie, Indijec iz Kalkute, prevedel Prešerna v bengalščino prav preko Lavrinovih prevodov in nato z njegovim osebnim mentorstvom.²⁸

²⁶ Glej primere, ki jih navajam v tem poglavju.

²⁷ Prešeren je uporabljal tako imenovani italijanski sonet, medtem ko je v Angliji bolj v rabi tako imenovani angleški sonet.

²⁸ Črtomir Zorec, Prešernova pot v svetovno slovstvo, Glas, 1. februarja 1969.